

MECSER SZILVIA

Nyelvhasználat a föld alatt

A vizsgálat tárgya

Mi jellemzi beszédünket és hogyan jellemez minket beszédünk metrózáskor? Milyen íratlan kommunikációs szabályokat követünk a metróban való utazás során? Hat-e és hogyan hat a metrózás szóhasználatunkra, beszédünkre? A tanulmány tárgya metrózás nyelvi jellemzőinek összefoglalása, a nyelvi cselekvések tudatosságának feltérképezése, illetve a metró, mint hétköznapi, technológiai és tömegközlekedési eszköz hatása a szóhasználatra.

Bevezetés

Gimnazistaként elkésett az egyik osztálytársam. Fontos, hogy egy vidéki városban, mert bár addigra jártunk már mindannyian többször is Budapesten, mégsem volt mindennapi a fővárosi hangulat, a metrózás pedig végképp nem. A tanárnőnk lesújtó tekintettel fogadta a későn érkezőt, majd szigorúan kérdőre vonta osztálytársamat, aki jókedvűen próbálta kimenteni magát: „Időben elindultam, de kilyukadt a metró kereke, így aztán...”.

Ekkor gondolkodtam el azon, hogy milyen különös az, hogy a metró mi vidékiek is emlegetjük beszédünkben, akik csak alkalomadtán használtuk ezt a közlekedési eszközt. A metrózás létezésével, rendszeres igénybevételével nyelvi gazdagodást vált ki, az utazók nyelvhasználati viselkedésére is hatással van. Emellett gyermekkori élmények Budapestről: a metrózás félelmetes föld alatti hangulata, gyorsasága többeknél jelen lehet. Mikor először Budapestre kerültek vidékiek, nehéz lehet elképzelni, hogyan lehet a metróban könnyen tájékozódni. De a használat, szokás és megszokás miatt már otthonosan mozoghat minden újonnan érkező utazó a metróhálózatok között. Többször tapasztalható, hogy elsöre bátortalanok az emberek, nyomasztónak találják a földalatti utazást, de ha már bekerülnek a fővárosi vérkeringésbe, éppoly természetessé válik, mint a busszal való tovagördülés egyik megállótól a másikig.

Minden nap utazunk. Hétköznapijaink, mindennapijaink része a közlekedési eszközökkel való helyváltoztatás, az állandó út az elindulástól a megérkezésig. Budapesten különösen, hisz a távolság nagy a hétköznapijaink otthoni, munkahely, szórakoztató és egyéb központjai között. A közlekedők legnagyobb tömegét leggyorsabban mozgóató járműve a metró. A föld alatti vasút alagútrendszer a város alatt, ahová emberek ezrei merülnek alá és emelkednek felszínre minden nap, naponta többször is. A metró a mozgólépcső tetejétől számítom, ahonnan elindulunk lefelé egészen addig a mozgólépcsőig, amelyen felérkezünk. Kutatásaim főként a 2-es metró, más néven „a piros” vonalú metró területére irányulnak a Déli pályaudvar és az Örs vezér tere között.

A továbbiakhoz röviden ismertetem a metró történetiségét. Hiszen fontos az, hogy mióta került a Budapesten élők hétköznapi életébe ez a gyors, az autók és buszok forgalmi akadályaitól mentes tömegközlekedési eszköz. Fontos, hisz mióta van, amiként élményeket, úgy nyelvi tapasztalatokat, új kifejezéseket generál.

Kis földalattink már 1896-tól minden budapesti rendelkezésére áll. Ez jelentős idő, hisz közel 120 éve benne van a köztudatban. Azonban az M2-es metró csak 1972-től szolgálja az átlagemberek közlekedését. Ezt követően az M3-as metró 1990-re készült el, a négyes metró pedig jelentős hatást gyakorol az olykor türelmetlenkedő metrózókra, akik már várják annak befejezését és „birtokbavételét”. Tehát a metrózás mostanra természetes – legalábbis a budapestieknek. De a legtöbb vidéki is, amint Budapestre érkezik hosszabb-rövidebb időre, belekóstol a metrózás kellemes-kellemetlen élményébe.

Mindezek alapján megerősíthetem, a metró nem csupán egy helyszín. Marc Augé megfogalmazásában: „nem-hely”, „ahol minden nap emberek arctalan tömege utazik célja felé érdemi kapcsolatteremtés nélkül, és ahol a társas cselekvés mégis olyan erősen beleírja a nyomát a térbe, hogy az etnológus érdemesnek tartja azt megfigyelési terepül választani? A nem-hely legfontosabb tulajdonsága, hogy hiányoznak belőle a történelem és az identitás kapcsolódási pontjai, amin keresztül az emberek a sajátjukká tehetnék a teret. Az etnológus megfigyelte, hogy míg egy társadalom általában megismerhető terei leírásán keresztül, a nem-helyekből képtelenség visszafejteni az azokat használó társadalom szerkezetét. A metró olyan értelemben valóban nem-hely, hogy utasai személyiségüket zárójelbe téve igyekeznek eljutni egyik pontból a másikba; azonban a föld alatti terekhez olyan erős felszíni jelentések kapcsolódnak, amik éppen hogy a társadalom megismerésének ideális terepévé teszik a metró.”¹

Az emberek itt épp úgy emberek, mint a buszon vagy más tömegközlekedési eszközökön, így természetesen a nyelvhasználat nem térhet el olyan nagy mértékben, de az itt zajló nyelvi kommunikációt érdemes megvizsgálni. Az ismerősök, ha találkoznak egymással beszélnek, de ez a személyközi kommunikáció egyúttal társadalmi is. Az ember társadalmisága a biológiához vezethető vissza, a biológia és a társadalom közötti összekötő kapocs a kommunikáció.²

„A személyközi kommunikáció része annak a metrózó társadalmat átható helyzetnek, hogy a problémamegoldásban mutatott kommunikációs teljesítmény nemcsak feltételezi a közösséget mint a szükséges felkészültség forrását, de létre is hozza azt. Ezért lehet azt mondanunk, hogy a személyközi kommunikáció jelenségei egy másik perspektívában a társadalmi kommunikáció eseményeiként jelennek meg.”³

Kutatásomat azért korlátozom a metróra, mert az a legnagyobb tömeget mozgó jármű. Nemcsak helyszín, de a felszíni utazási eszközöktől eltérő, másfajta atmoszféra, adott beszédhelyzetek összességét magában foglaló környezet, amelyben nem hanyagolható el a kilátás hiánya sem – a metró ablakai ingerszegény külső világot mutatnak, így nyomatékkal koncentrálnak a belső térre a figyelem, egymásra kell tekinteniük az idegeneknek, akár akarnak, akár nem. A témával kapcsolatos problémákat érdemes tudatosan átgondolni, mielőtt részleteiben vizsgálni kezdünk.

Általános vélemény, hogy a beszélt nyelvből származó korpusz nem jó anyag, mivel

¹ AUGÉ 2012.

² HORÁNYI 1999, 84.

³ HORÁNYI 1999, 85. – Horányi a személyközi kommunikációt a társadalmihoz viszonyítja, én azonban az általam körülhatárolt csoporthoz, melyet metrózó társadalomnak nevezek

a beszélők utólag maguk is elítélik hibáikat, szokásaikat, ha felhívjuk rá a figyelmüket.⁴ A cél pedig annak a megfigyelése, hogyan beszélnek az emberek akkor, mikor nem figyeljük őket.⁵ A metrón szerencsére nem nehéz elvegyülni, és ennek fül- és szemtanújának lenni.

De megfigyelhető-e nyelv nélkül a beszéd, vagy beszéd nélkül a nyelv?⁶ A nyelv nem fogható fel beszéd nélkül, ugyanis a beszéden kívül – ha az írást a beszéd átkódolt változatának vesszük – soha, sehol nem jelenik meg a nyelv. Ezért vizsgálom a beszédet magát, mint nyelvi cselekvést, hogy többet megtudhassunk a nyelvről – ehhez azonban elengedhetetlen az emberi szokások egyéb vonatkozású ismerete. Hiszen a társadalmi viselkedés is irányítja a nyelvhasználatot, illetve a nyelvhasználat is befolyásolja a társadalmi viselkedést.⁷

Sapir megfogalmazásában a nyelvet három területen érheti hatás – tartalmi szempontból (tehát szókészletben), hangrendszerben, és a logikai, pszichológiai tartalmak nyelvi osztályozását illetően.⁸ Feltevéseim szerint szókészletben és a pszichológiai tartalmat illetően mindenképpen hat a beszélőkre a metrózás szokása.

A metró a közlekedés folyamatos modernizálódásának egyik kifejező eleme. A nyelv mint szimbólumrendszer pedig a társadalmi érintkezés legáltalánosabb eszköze, az emberi társadalmi élet valamint a társadalmi és kulturális fejlődés alapvető tényezője.⁹ A nyelv a társadalmi, technikai és kulturális fejlődés tükré.¹⁰ A hangsúly a fejlődésre kerül, hiszen a nyelv a tudományok állandó kísérője, párhuzamosan mozog a nyelv és a tudomány, nyelv nélkül tulajdonképpen bármilyen fejlődés elképzelhetetlen.

Egy rövid történettel vezetem be hipotézisemet, mely azt kívánja illusztrálni, milyen heterogén közeget vizsgálunk, mely egyben lényege és nehézsége a vizsgálatnak¹¹:

Két diák beszélget a metrón:

- Mikor írjuk a következő zéhát?
- Talán jövőhét kedden, de majd facebook-on kérdezd meg a többiektől is.
- Jó. Te hol szállsz le?
- Deákon. Te?
- Én megyek az Örsig.
- Hát akkor szia.

⁴ LABOV 1979, 370.

⁵ KISS 1995, 36.

⁶ KENESEI 2004, 50.

⁷ KISS 1995, 14.

⁸ SAPIR 2002, 63.

⁹ FORGÁCS 1985, 137.

¹⁰ GLATZ 2002, 255.

¹¹ A történet csupán illusztráció a dolgozatban előforduló témákról

Az egyik diák leszáll a Deákon, a másik marad. Fölszáll két külföldi, akik lelkesen beszélgetnek. Az egyik külföldi odalép a diákfiúhoz:

– The next is the Blaha?

A fiú válaszol – Yes.

Leszállnak a külföldiek. A fiú hallja hogy az előbb felszállt két családban a gyerekek beszélgetnek: „Nekem is kell ipad.” „Nekem nem. Viszont kaptam egy tabletet. Lájkkoltad már a kommentemet?”

Egy idős hölgy odaszól a másiknak:

– Nem is, értöm miről beszélnek ezek a gyerekek.

A diák leszáll a metróról a végállomáson. Az ellenőrök beszélgetnek, ahogy elmegy mellettük, egy mondatot hall: „Itt aztán mindent lehet hallani.”

Kutatási terv

Wardhaughtól olvashatjuk: „A nyelv és a társadalom közötti lehetséges kapcsolatok kutatóinak kettős problémát kell megoldaniuk: jó kérdéseket kell feltenniük, és meg kell találniuk a kérdések megválaszolásához megfelelő adatokat.”¹² Ezt mindig szem előtt tartva igyekszem megfelelő adatokat fölvenni.

Nélkülözhetetlen a kutatás elkezdéséhez egy bizonyos feltevés, mely szerint újféle értelemben vett laza közösség és beszélőközösség jön létre az együttutazás folyamán, különösen a rendszeres, mindennapos metrózók között, mely természetesen nem konkrét kapcsolatra utal az utasok között, csupán adott élmények, tapasztalatok teszik a közösség tagjait összetartozóvá. (A beszélőközösség viszonylagos, akár a csoportok.

„Ezért az egyén egyidejűleg több beszélőközösséghez tartozik, de adott esetben csak eggyel fog azonosulni, és ez az azonosulás attól függ, hogy mi az, ami különösen fontos vagy kontrasztív az adott körülmények között.”¹³

A beszélőközösség fogalmát nehéz definiálni, mert attól függ, ki hogyan értelmezi ezt a fogalmat. Most a megnevezett, vizsgált csoport a metrózó társadalom, amely természetesen számos társadalmi réteget foglal magában. Metróznak a szakmunkások, a munkanélküliek, az egyetemest végzettek, az értelmiségiek, olykor a koldusok, kéregetők is, metróznak a generációk kisgyermekkortól az időskorig, metróznak a vidékről jött egyetemisták, dolgozók, az agglomeráció és a belváros lakói, a pesti őslakosok és a külföldiek. És mindezen társadalmi csoportok közös vonása lehet a metrózás rendszeressége. A megkérdezettek főként az egyetemista korosztályból kerültek ki, így az eredményeket dominánsan az egyetemisták válasza befolyásolták. A fentebbi idézet alapján meg kell találni a kérdést, amire közösen válaszolnak az egyéb tekintetben különböző emberek. Ez a kérdés igen egyszerű: „Rendszeresen metróznak-e?” A válasz a megkérdezettektől igen, hisz ez alapján jelöltem

¹² WARDHAUGH 1995, 17.

¹³ WARDHAUGH 1995, 107.

ki a célcsoportot, azokat kérdeztem meg, akik erre csak így felelhettek. Ez alapján a rendszeresen metrózók elkülönülnek a nem vagy csak ritkán metrózóktól, tehát ők alkotják a metrózó társadalmat.

A csoport meghatározása után következzenek a problémafelvetések. Egyik fő kérdése a kutatásomnak, hogy van-e mit vizsgálni? Beszélünk-e a metrón, és amennyiben igen, milyen szerepet játszik ez társadalmunkban, milyen jellemzőit jegyezhetjük fel?

A téma főbb problémakörei alapján a következő fejezetekre osztom dolgozatomat:

1. A kutatás módszereiről, az anyaggyűjtésről
2. A nyelvhasználatot befolyásoló, zavaró tényezők
 - 2.1. A zaj
 - 2.2. „Az ajtók záródnak”
 - 2.3. Hangos társaság
3. Napszakok szerinti nyelvhasználati jellemzők
4. A nembeszélés okai és nyelvi vonatkozásai a metrón
 - 4.1. Egyedül
 - 4.2. Zaj
 - 4.3. Tömeg
 - 4.4. A figyelő, a gondolkozó és a tanuló
5. Telefonálás a metrón
6. Miről beszélünk és nem beszélünk a metrón? Hogyan ítéljük meg magunkat és másokat?
 - 6.1. Témák mások előtt
 - 6.2. Az udvariasság
7. Idegen nyelvek jelenléte – rövid megálló
8. Kifejezések, szófordulatok, asszociációk
9. Kérdőívek eredményei, statisztikai adatok, következtetések
10. A kutatás eddigi és további lehetőségeiről – „az állandó útitársról”

A kutatás célja az is¹⁴, hogy a magyar nyelvről, s főképpen a beszédről a környezet, így a mindennapi helyszínek, körülmények figyelembevételével teljesebb, árnyaltabb képet mutathassunk, valamint

¹⁴ KONTRA 2002, 19.

az emberi nyelv, a nyelvhasználat és a társadalom közötti kapcsolat és egymásrahatás természetének megismerése.¹⁵

A kutatás módszereiről, az anyaggyűjtésről

Mint már fentebb megjegyeztem, kérdőíveimmel főként azokat igyekeztem elérni, akik rendszeresen metróznak – amint ezt a metrózó társadalomnál kifejtettem. A kérdőívek terjesztését facebook-on, e-mailben – így főleg a huszonéves, egyetemista, főiskolás korosztályt értem el –, továbbá véletlenszerű kiválasztással személyesen a metróban terveztem és valósítottam meg. Megfigyeléseim nemcsak magára a nyelvre irányulnak, hanem a gondolkodásmódra, viselkedésre is, a mindennapos asszociációkra. Tehát az ítéletalkotásra a benyomások alapján, a szokásokra, a nem megszokott eseményekre. A nyelvhasználatot tág fogalomként értelmezem. Nagy szerepet tulajdonítok az interdiszciplinaritásnak – a szociálpszichológia, kommunikáció, antropológia kapcsolatának a nyelvvel, éppen annyira, mint amennyire meghatározóak ezek az irányzatok a nyelvhasználat kutatásában, de mindezek annak az alapjai, hogy a nyelvi szokások, hatások, megfigyelések a maguk teljességében jelenhessenek meg.

A kérdőívezés és anyaggyűjtés 2013. őszén lezárt eredmények alapján dolgozom. Így tehát 68 kitöltött kérdőív állt rendelkezésemre a következtetések levonásához, mely még jelzésértékű adatmennyiség a metrózók sokaságához képest. Dolgozatom téziseinek, várakozásainak alátámasztásaképpen két gondolattal zárom előzetes terveimet, hisz sok aggályoskodó kérdés támadhat éppen azzal kapcsolatban, hogy milyen társadalmi csoportot tudok vizsgálni a metróban, vagy azzal kapcsolatban, hogy esetleg nincsen jellegzetes nyelvhasználat – mivelhogy az emberek idegenek egymás mellett, tehát nem beszélnek.

A sok ember sok társadalmi csoport érintkezését sejteti, még ha az csupán néhány megálló erejéig tart is – ez az egyik sajátos jellemzője a vizsgálatnak: az ítéletalkotásra csupán egy-két perc adott, de mivel ez ösztönös, ezért akaratlanul is néhány szó, hangletjtés alapján besoroljuk csoportokba embertársainkat. A nem beszélés pedig szintén lehet nyelvi vonatkozású.

Mint említettem már, a témában erős a városantropológiai, szociálpszichológiai vonatkozás. Valóban rendkívüli jelentősége van a viselkedésnek, a kommunikációs viselkedésnek a metróban.

Ezen túlmenően foglalkozom azzal, hogy milyen kifejezések válnak hétköznapivá mindazok számára, akik rendszeresen metróznak.

Ezekre az alapokra építem tehát dolgozatomat.

A nyelvhasználókat befolyásoló tényezők

Sapir szerint vannak, akik szerint az emberi élet megnyilvánulásait mind a környezet hatásai váltják ki.¹⁶ Nem gondolom így, de relevánsnak és meghatározónak tartom a körülményeket. Sapir azon állításával egyetértek, hogy a nyelv olyan szimbólumok bonyolult szövedéke, amely az egész emberi közösség által megélt fizikai világot és társadalmat magában foglalja. A nyelv tehát az alapján változik, hogy mi a környezet, hiszen mindig a jelenvalót nevezi meg.

¹⁵ KISS 1995, 14.

¹⁶ SAPIR 2002, 62.

„Más szóval: a nyelv esetében minden környezeti hatás végső soron a társadalmi környezet hatásaira vezethető vissza.”¹⁷

A beszédet a metróban befolyásolja a zaj, a társaság, a környezet, hogy kik ülnek körülöttünk, vagy éppen, hogy senki sincs jelen a közelben. A bemondók félbeszakítják az ember szavait. Az ember figyelve befelé, önmaga felé fordul, hogy ne szakítsák félbe se szavait, és hogy elmeneküljön a kellemetlen, idegen tekintetek elől megőrizve a maga szféráját.

A zaj

Kérdőívezés útján a zaj, mint zavaró tényező jelenségét is vizsgáltam. Mennyire igyekeznek az utasok túlkibálni a gyorsulás zaját? Természetesen sok mindentől függ ez is – például, hogy éppen mennyire fontos, amit mondani szeretnének, mennyire melegek bele egy beszámolóba –, mégis van egy határ, ahol már tudjuk, hogy nem érdemes megpróbálni sem megemelni a hangunkat, elhallgatunk, és mikor lassít a metróvonalat, akkor folytatjuk ott a szünetet esetleg néma arcjátékkal kitöltve.

A kérdőívek eredménye alapján, a kérdésen belül az önértékelések eredménye is az, hogy nem próbálják meg túlbeszélni vagy kiabálni a gyorsulást, egyszerűen fölösleges. Sokan eleve azért zárják ki a beszélgetést a metróban, mert hangos, egyszerűen nincs mód rá, hogy beszélgessenek. Ugyanakkor a rövid időközöket kihasználja az ember, ha rövid az utazás, éppen azért, mert folyamatban lehet egy beszélgetés felszínről felszínig, és olyankor hevesebb a beszédkésztetés, mint amennyire zavaróak a körülmények.

„Az ajtók záródnak”

A közlemények, mint amilyen az, hogy „kérjük, vigyázzanak, az ajtók záródnak”, és a „kérjük, ne lépjenek a biztonsági sávra” szintén zavaróak, megszakítóak lehetnek. Ezeknek a közleményeknek a sajátosságuk az, hogy rögzülnek, és más helyzetekben is előveszik, idézik őket az utasok, valamint az egyik legtöbbet adott válasz volt ez a két mondat arra a kérdésre, hogy mi jut eszükbe a metróról. Az élmény tehát nyelvi jelenségként konkretizálódik és aktualizálódik, mikor például egy baráti társaságot fogadva lakásába az adott személy ezt idézve sürgeti a betérést, hogy az ajtót bezárhassa.

Hangos társaság

Egy a megfigyeléseim alapján levont következtetés: ha hangoskodó társaság, idegen ember kerül a metróvonalat terébe, vagy figyelmen kívül hagyják őket, és megpróbálnak a nyugodtan beszélgetők egy zárt teret létrehozni a maguk kommunikációjával, vagy ösztönösen inkább hallgatnak, és a hangoskodókat figyelik.

A napszakok szerinti nyelvhasználati jellemzők

A kérdőív ezzel kapcsolatos kérdése a napszakok szerinti megítélésre abból a szempontból irányul, hogy mikor mennyire szívesen elegendnek beszédbe az utasok önmaguk szerint. A várakozásnak megfelelő eredmények születtek – reggel kevésbé szívesen társalognak utazás közben az emberek, hiszen sietnek, munkába mennek, napilapot olvasnak, még álmosak, nem tértek magukhoz,

¹⁷ SAPIR 2002, 63.

az utasoknak töredéke utazik közös úti céllal másvalaki ismerőssel. Személyes tapasztalataim alapján ritkán, véletlenszerűen azonban előfordul, hogy kollégisták ugyanazon irányba tartanak, és ők szívesen beszélgetnek, vagy egyetemista társaikkal ugyanarra az órára mennek ugyanazzal a metrókocsival, olykor tanáraikkal is összekerülnek. Ez az egyetemisták metróvilága, de ugyanígy megeshet a munkatársakkal is.

Lássuk azonban a kérdőív eredményeinek adatait.

A) Reggel 64 % úgy gondolja, hogy egyáltalán nem beszélget, 30 % keveset. Aki szívesen és sokat beszél reggel is, az a maradék 6 %.

	válaszadók száma	százalékos arány
Egyáltalán nem beszélget	44	64 %
Keveset beszél	20	30 %
Szívesen, sokat beszél	4	6 %

B) Délben már többen beszélgetnek szívesen, de még mindig inkább keveset. 49 % beszél keveset, 27 % beszél szívesen és sokat, 24 % pedig még mindig nem beszél.

	válaszadók száma	százalékos arány
Egyáltalán nem beszélget	16	24 %
Keveset beszél	33	49 %
Szívesen, sokat beszél	19	27%

C) A délutáni időszak a legkedvezőbb a beszélgetések szempontjából. 54 %-a a megkérdezetteknek szívesen, sokat beszél, keveset a 33 %, és egyáltalán nem a 13 %. Ilyenkor már az aznapi eseményeket is meg lehet már beszélni, jobban összejönnek az ismerősök, közös úti céllal utaznak, nagyobb a tömeg.

	válaszadók száma	százalékos arány
Egyáltalán nem beszélget	9	13 %
Keveset beszél	22	33 %
Szívesen, sokat beszél	37	54 %

D) Az esti időszak megközelíti a délutánit. 42 % beszél sokat és szívesen, 38 % keveset, 20 % egyáltalán nem.

	válaszadók száma	százalékos arány
Egyáltalán nem beszélget	13	20 %
Keveset beszél	25	38 %
Szívesen, sokat beszél	27	42 %

Az eredmények elemzésénél számításba kell vennünk, hogy van aki úgy gondolja, egyáltalán nem szokott vagy nem szeret metrón beszélgetni. Továbbá azt is, hogy a véletlen találkozások, együtt utazások ismerősökkel dominálnak napszaktól függetlenül is. Mivel délután a munka és iskola után nagy tömeg mozog frissebben, mint kora reggel, ez a legbeszédesebb időszak.

B) A nembeszélés okai és nyelvi vonatkozásai a metrón

Bár láttuk, hogy egyes napszakokban szívesen és sokat beszélgetnek az emberek a napi ritmus belső beállítottságánál fogva, alapjában véve mégis az a tipikus, hogy nem beszélgetnek. A kérdőívemre adott válaszok alapján remekül kirajzolódnak a jellemző vonások, hogy miért is nem. Az emberek olvasnak, a fiatalok különösen gyakran zenét hallgatnak (de nem csak ők!), mindenki magába burkolózik valamilyen módon. Akinek társa van, az beszélget, de általánossá vált a modernizált világban az a kép, melyben egymás mellett a telefonjaikkal töltik az időt az utasok.

Fontos azt is figyelembe venni, hogy nem kommunikatív szándékú viselkedésünk is kommunikatívként értékelődik környezetünk számára. Tehát ha nem is beszélünk, nem kommunikálni lehetetlen.¹⁸

Megfigyeléseim alatt tapasztaltam egy olyan esetet, mikor egy csapat gimnazista ült egymással szemben, beszélgettek, nevettek. Egy aprócska, mosolygós, idős hölgy került melléjük. Megkérdezték, leül-e.

– Az Örsig megyek. Nekem így is, úgy is hosszú az út – mosolygott az idős hölgy, mire fölállt az egyik fiú szélen. A hölgy leült, és nézte a fiatalokat, de beszélgetni szeretett volna velük. Valamit mondott a mellette ülő fiúnak, aki zenét hallgatott. Csak a néni harmadik mondatánál vette észre, hogy hozzá beszélnek, mire kivette a fülhallgatót a füléből, és udvariasan bólogatott. Szemben hárman fényképeket készítettek magukról, majd folytatták a beszélgetést, nem sokat törődve a körükön kívül jelenlevő tömeggel.

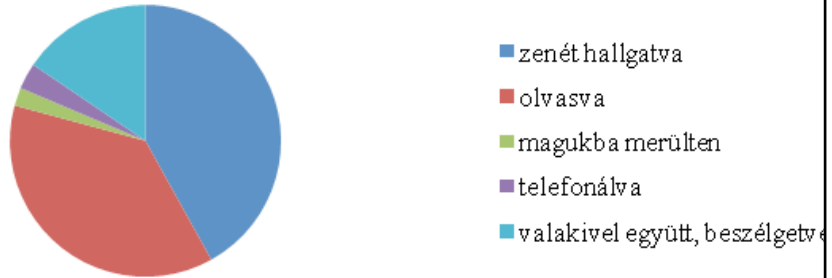
Ez a kis epizód bemutatja az általános jellemzőket. Az idős hölgy nyitott kommunikatív karakterét, a fiatalok nyitottságát és zárkózottságát egyszerre. Többen figyeltek ugyanis a diákcsoportból, kevésbé hozzászólva az eseményekhez, de ha rájuk került a sor, nevetve válaszoltak, hozzászóltak a beszélgetéshez. Azonban a zenehallgatáshoz szükséges fülhallgató többüknél is kézre esett, míg a mobiltelefonnal való fényképezéssel is sokszor találkozni, nemcsak turisták, külföldiek esetében, hiszen az ő esetükben a fotókészítés természetes (természetesebb?).

Több szintje van tehát annak, hogy a metrón való beszélgetés elől elzárkóznak az emberek. Elsődleges az alkati, személyiségi elzárkózottság, a hangulati magunkba zuhanás magánéleti események kapcsán. A telefonnal való időöltés, üzenetírás, facebookozás, a következő, a telefonálás a legsűrűbb. Nagyon sokan telefonálnak, még ha félbe is szakad – gyakran előforduló séma a „ne haragudj, nem hallak, inkább visszahívlak később”.

Mindezt a kérdőív 6. és 7. kérdésére adott válaszokból látni a legtisztábban. A 6. kérdésre adott válaszokból következően a legtöbben gondolkoznak, zenét hallgatnak vagy olvasnak metrózáskor. Ezt illusztrálja a kördiagram is.

¹⁸ HORÁNYI 1999, 84.

6. kérdés Hogyan utazik általában?



zenét hallgatva	17	27%
olvasva	15	24%
magába merülten	24	38%
telefonálva	1	2%
valakivel együtt, beszélgetve	6	10%

A 7. kérdésre, hogy miért nem beszélgetnek, legtöbbször a hangos környezetet hozták fel és hogy egyedül utaznak. Mindez magától értetődő, de azért a válaszok tartalmasabb és árnyaltabb képet rajzolnak ki. Négyféle tényező jelent meg a válaszokban: 1. az egyedüllét; 2. a metrókocsik zaja; 3. a tömeg, amely hall, és amelyet zavarhatnak; 4. a figyelő, gondolkodó és tanuló, olvasó tevékenység.

Az egyedül utazást így fogalmazták meg néhányan:

„Többnyire egyedül utazom.”

„Egyedül utazom, csak ha véletlenül együtt utazom ismerősökkel, velük beszélgetek.

„Csak akkor beszélgetek, ha valakivel együtt utazom, egyébként kizárom a környezetet, így úgy érzem, előbb elérem az úti célomat.

„Nincs kivel.”

„Nincs kivel, az emberek zárkóztak, nem kommunikatívok, barátságatlanok és rohannak.”

„Egyedül utazom.”

„Nincs kivel, de ha hozzám szólnak vagy rám tör a vágy beszélgetek akár idegenekkel is.”

„Idegenekkel nem kezdeményezek beszélgetést, ha nincs rá ok.”

A zajhoz kapcsolódóan ilyen válaszok fogalmazódtak meg:

„Ha ismerőssel találkozom, beszélgetünk, de nem mindig hallom, mert nagy a zaj.”

„Olyan hangos a metró, hogy jóformán nem is lehet beszélgetni, legfeljebb kiabálni, ha hallani akarjuk egymást a beszédpartneremmel.”

„Nagy a zaj, nagyon hangos.”

„Nem hallom, amit mondani akarnak.”

A tömeg érintkezésének többoldalúságát nehéz megragadni. Az egyik az, hogy az emberek zárkóztak, a másik az, hogy hallják őket, és nem szeretnék kitergetni a beszélgetéseiket, valamint zavarni sem kívánnak másokat. A válaszok:

„Tömeg van.”

„A többi utasra nem tartozik, hogy miről beszélgetek, zavar, hogy hallják.”

„Ha valakivel kettesben beszélgetek, feszélyez a körülöttünk lévő tömeg jelenléte.”

„Nem akarok másokat zavarni, nem vagyok beszédes sem.”

„Nem tartozik másokra az életem.”

„Sok az elkerülendő szemkontaktus. Ha ülök, valaki mindig ül velem szemben, figyel és ez zavaró.”

„A zárt tér miatt.”

A figyelő, a gondolkozó és a tanuló magatartást tükröző válaszok is árnyalt képet mutattak. Vannak, akik lesik a többi embert, mert érdekesek. Nem feltűnően (bár olykor az is megesik), de érdeklődően, mennyiféle ember van körülöttük. Mások legtöbbször kihasználják a néhány megállónyi időt, hogy átgondolják a napjukat, eltervezzék a következő feladataikat. Végül megint mások éppen hogy elzárkóznak, hogy ne kelljen idegenekkel, a tömeggel érintkezniük még szemkontaktus által sem, vagy egyszerűen csak tényleg tanulnak, olvasnak.

„Sokszor ott tanulok, nem érek rá beszélgetni.”

„Eltervezem a napomat.”

„Ilyenkor van egy kis időm elgondolni, mi lesz velem a nap folyamán.”

„Érdekes nézni az embereket.”

„Figyelem az embereket.”

„Sokszor tömeg van, ilyenkor az emberek zaklatottak, nehezen viselik mások közeledését, inkább kizárom őket és a negativitást, mikor gondolkozom.”

A telefonálás

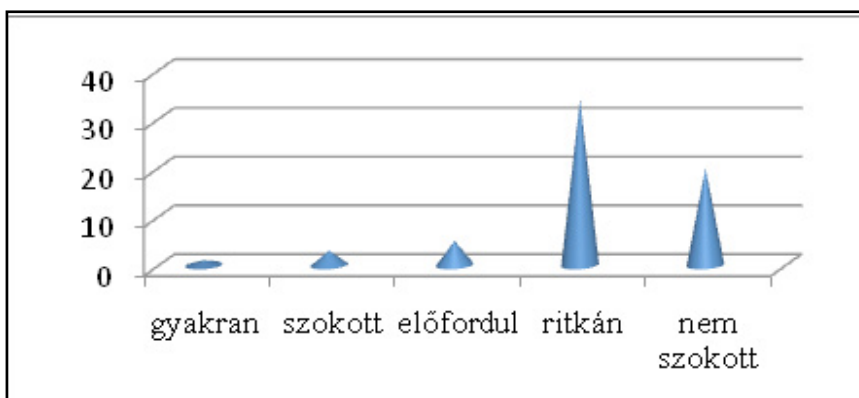
Már volt szó a telefonálásról. Erről bőszeges a tapasztalat. Míg az emberek várják a metrót, szívesen fölhívna valakit, vagy éppen őket hívják. Ritkán látok olyat, hogy mikor jön a metró, rögtön letennék a telefona. Sokan beviszik a zárt térbe, és néha meglehetősen hangosan folytatják az olykor egészen privát beszélgetéseiket. Ennek is sokféle módja van. Találkoztam főleg idősebb hölgyeknél (de férfiaknál is) azzal a jelenséggel, hogy a kezükkel eltakarván a szájukat beszéltek halkán – valóban nem is hallatszott a metrón – mobiltelefonjukba, ennek egyik célja, hogy mások ne hallják, másik fő célja, hogy a telefon másik végén szintén érthetőbben hallatszódjon a beszélő. Mások a legnagyobb tömegben az éppen álló csendes metrón hangosan folytatja a beszélgetést, amin a többi ember derül, bosszankodik, vagy egyszerűen közömbösen hallgatja.

A megkérdezettek többsége egyáltalán nem telefonál a metrón. Zajos, így meg sem próbálják, vagy csupán annyit beszélnek a telefonba, hogy később visszahívják az adott személyt. Mindösszesen 2%-os azoknak a válaszadóknak az aránya, akik saját véleményük szerint általában vagy legtöbbször telefonálnak metrózásakor. Mégis tapasztalataink alapján sokan telefonálnak a föld alatt is, zajban is. A kommunikációs lehetőséget nem tudja levetközni az ember. Habelenő, akkor élvele. Lépten-nyomon.

A telefonálás témakörében vizsgálom a „játék”, képnézegetés, fotókészítés jelenségét is. A diákok, fiatalok szívesen készítenek képet egymásról vagy többen magukról, és unalmukban is az a legegyszerűbb időtöltés, ha előveszik a telefonjukat és esetleg facebook-on, e-mailben írna egy-két üzenetet, vagy sms-t küldenek. A jelenség korunkban természetes, nem mondhatjuk azt sem, hogy ez baj. Csupán érdekes elgondolkoznunk azon, hogy ha egy pillanatképet ragadnánk meg a metrón, hányan hallgatna zenét, hányan telefonálnak, hányan telefonozna, hányan olvasna, és ezt összevetni egy néhány évtizeddel korábbi pillanatképpel. Az eredmények alapján úgy tűnik, az utasok egyötöde rendszeresen olvas a néhány megálló között.

A kérdőív eredményei szerint a megkérdezettek 86 % egyáltalán nem vagy nem szívesen beszél telefonon a metrón, tehát a körülmények visszaszorítják a telekommunikáció szerepét a föld alatt.

8.1. kérdés: Mennyire szívesen telefonál a metrón?



1 – nem szokott	20	32%
2 – ritkán	34	54%
3 – előfordul	5	8%
4 – szokott	3	5%
5 – gyakran	1	2%

Hogyan beszélünk mi magunk szerint, és hogyan ítélünk meg másokat?

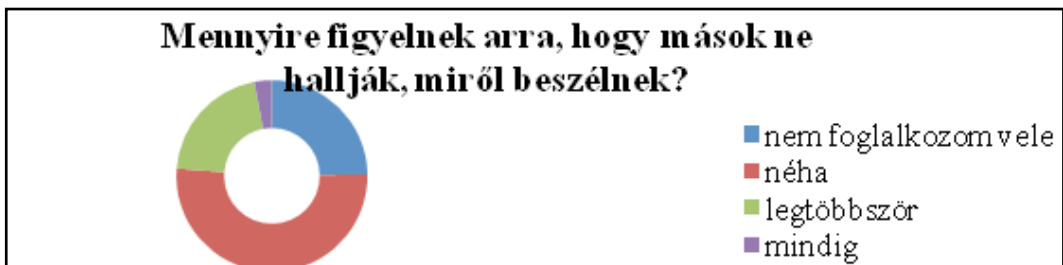
Ez az a terület, amire nem találtam tanácsosnak rákérdezni a kérdőívben. Megfigyeléskor is csak nehezen lehet megállapítani, hogy valaki most kinézete miatt vagy beszéde miatt ítélkezik – az arc meglehetősen árulkodó. Mégis sokat tükröznek arról a kitöltött kérdőívek, hogy mennyire figyelnek oda a saját beszédükre, és mennyire ítélnek meg másokat beszédjükéről önmaguk szerint a megkérdezettek.

Témák mások előtt

A mindennapi tevékenységek során az értéktulajdonítás fontos szerepet játszik: a cselekedeteket, döntéseket, az események és jelenségek érzelmi és értelmi feldolgozását értékszemponatok is vezetik.”¹⁹

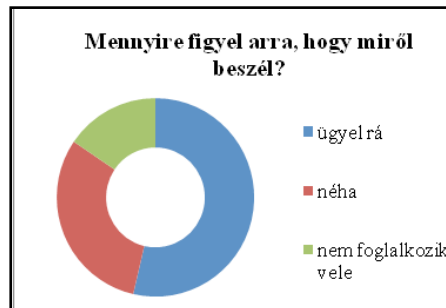
A nyelvi viselkedéshez kapcsolódóan teszem föl a kérdést: mennyire figyelünk arra, hogy miről beszélünk a metrón? Erről is esett már szó. Van, aki privát beszélgetéseit minden gond nélkül megtárgyalja telefonon a metrón, úgy, hogy mindenki hallja.

Az eredmények szerint magukról legtöbbször (51%) az ötfokozatú skálán a 3-ast jelölték a kérdésre: mennyire figyelnek arra, hogy mások ne hallják beszédüket? 3 % figyel oda rá mindig, 21 % legtöbbször, 51% néha 25 % azonban saját bevallása szerint nem tulajdonít ennek nagyobb jelentőséget.



Annak azonban, hogy miről is beszél, sokkal koordináltabb, tudatosabb az irányítása az utasoknak a kérdőívek eredményei alapján. 52 % ügyel rá, 32 % kicsit, néha, és csak a 16 % gondolja úgy, hogy nem számít, nem foglalkozik ezzel, mindegy, hogy éppen ott mondja-e a tömegben vagy az utcán, ha annak a valakinek mondja, akire tartozik.

¹⁹ TOLCSVAI 2004,10.



Ez utóbbi két kérdésnek az inverze – ami talán még kevésbé jelentős, hiszen szubjektíven vélekednek magukról az emberek, de nehéz volna objektíven felmérni – a következő kérdés: Mennyire ítélnék meg másokat az alapján, amit a metrókocsiban hallanak? Ez a kérdés kimaradt a kérdőívből éppen amiatt, hogy eredménye nem hozott volna számottevő eredményeket.

Ellenben még egy harmadik kérdés szerepelt az ítékezés témakörében: Mennyire figyelnek arra oda az emberek, hogy őket megítélik az alapján, amit mondanak?

Erre az eredmények szerint körülbelül harmadolódik az arány azok között, akik nem törődnek ezzel, akik kicsit, és akik mindig odafigyelnek, hogy ne ítélhessék meg őket. Ez a kérdés nem megfelelően pontos, mert attól, hogy nem törődnek az ítékezéssel, még nem feltétlenül ők azok, akiket megnéznék vagy megmosolyognak a metróon.

Udvariasság

Kifejezetten erre irányuló kérdésem csupán a kettő volt, mégis érdekes összevetni, hogy magukról és másokról mit tartanak az emberek. Itt kerül elő a külföldiek, vidékiek, eltévedtek útbaigazítása, amikor tőlünk kérnek segítséget, és amikor mi kérünk másoktól. A kérdésben valójában benne van az is, hogy amikor éppen a legnagyobb tömegben próbálunk kijutni az ajtón, akkor lehet, hogy mi magunk sem vagyunk egészen udvariasak.

Amikor másokról volt szó (12. kérdés: Általában udvariasan szólnak Önhez az idegenek?) , akkor többség szerint udvariasak a többiek (volt aki azt írta: „Néha még udvarolnak is.”), másik többség szerint változó, és egy-ketten tagadták csak, vagy azt állították, még sosem szóltak hozzájuk.

Ehhez viszonyítva saját magukról (13. kérdés: Általában udvariasan szól idegenekhez a metróon?) vagy azt írták, hogy igyekeznek, próbálkoznak, (valaki itt is megjegyezte: „Van, hogy még udvarolok is.”), de volt aki azt állította, nem szól idegenekhez, vagy csak ha muszáj, de akkor udvariasan.

Ez a két kérdés csupán arra szolgált, hogy tükröt mutasson a tömeg két oldalának és benne több látszódjon.

Idegen nyelvek – egy rövid megálló

A metró úgy tartozik Budapesthez, mint a főartéria a szívhez. Itt áramlik minden anyag a szervezetben, még az is, ami idegen. Az M2-es metró, a Keleti és Déli pályaudvar közti fő kapocs, így sűrűn találkozni külföldiekkel a vonalon. Láttam már hevesen vitatkozó, majd összebújó olasz párt, akárcsak angolul és mindenféle nyelveken beszélgető, nevető idősebb turista csapatot.

A kérdőív 11. kérdése a megfigyelésekre és egyben a sztereotípiákra irányul. Bőségesen válaszoltak erre a kérdezettek, a külföldiekről különösen.

„A külföldiek általában kedélyesek és szeretnek hangoskodni útközben.”

„A külföldiek hangosan beszélgetnek és harsányan nevetgélnek.”

„A külföldiek próbálják megtalálni a helyüket a metrókocsiban. Vagy zszizsegnek, vagy némán utaznak. Metrón nem szoktak útbaigazítást kérni, csak nagyon ritkán.”

„A külföldiek az állomásokat sasolják, de a vidékiek is.”

„Külföldiek szívesebben beszélgetnek, és hangosabban, mint mások.”

„A külföldiek és a fiatalok szabadabbak.”

„A külföldiek (fiatalok, csoportban) sokkal nyiltabbak, bátrabbak.”

„Külföldiek jókedvűbbek, szabadságon vannak.”

„A romák szeretnek úgy viselkedni, mintha csak ők lennének a metrókocsiban. A négerek fülhallgatójából bömböl a zene. A kelet-európai országokból érkező férfiak nem adják át a helyüket a 35 bőrönddel utazó nőknek vagy az idősebbeknek sem.”

„Hangoskodnak az olaszok és az oroszok, a négerek csendesek, visszafogottak.”

„A külföldiek gyakran hangosak, láthatóan el tudják engedni magukat.”

„A külföldiek nagy hanggal és többet beszélnek a metrón.”

„A külföldiek szabadabban, lazábban viselkednek, a déliek olykor harsányak is egy európai fül számára.”

„A külföldiek hangosabbak, vidámabbak.”

„A turisták, külföldiek általában a megállók neveit bámulják, illetve nevetne egy-egy számukra furcsa megállóneven.”

„A külföldiek sokkal hangosabbak és jobban elengedik magukat, nyitottabb a viselkedésük.”

„A külföldiek nagyon szabadon beszélnek és hangosan, tudván, hogy úgysem érti őket senki. Kivétel az angolok és amerikaiak, akik már elővigyázatosabbak, hiszen a legtöbb ember ért valamit angolul.”

„A külföldiek kihasználják, hogy nem értik őket. Különösen a spanyolok, németek, de a külföldieknél is a korosztálynak megfelelően viselkednek.”

„A külföldieket nem zavarja, hogy túl kell kiabálniuk a metrót, sőt, ők tudnak szerintem szájról olvasni, mert ha én mellettük állok, nem hallok őket, de ők egymással simán tudnak kommunikálni.”

Az angolok és amerikaiak jobban vigyáznak a sztereotípiák szerint, mint a felszabadult más nyelveken beszélő idegen turisták, akiket fesztelenné tesz a saját nyelvük ismeretlensége. A magyarok, hazaiak a legkevésbé beszélnek, mivel mindenki érti őket.

Kifejezések, szófordulatok, gyakori és ismétlődő beszédaktusok, asszociációk

Dolgozatom elején hoztam föl saját első elgondolkodtató példám, gimnáziumi élményemet a „Kilyukadt a metró kereke.” – kifogással. Közismert szólás, tréfa ez.

A kérdőív 5. kérdéséből (Milyen kifejezések jutnak eszedbe a metróval kapcsolatban? Ha tudsz, írd szólásokat a metrózáshoz kapcsolódóan.) jól kirajzolódik az emberek viszonya a metróhoz, valamint azok a közlemények, amelyeket lépten-nyomon hallani, de néhány embernek más szólás-mondás is eszébe jutott.

Mint már fentebb említettem, többen írták a szokásos felszólítást: „Kérem, hagyják szabadon a biztonsági sávot!” és „Szíveskedjenek vigyázni, az ajtók záródnak.” Ezt nehéz elkerülni, beleivódik a tudatunkba.

Gyakori beszédaktus a metrón való társalgáskor a „Nem hallom, mit mondasz.” – ezt is többen írták. Ez telefonáláskor is, de egyszerű beszélgetés közben is gyakran elhangzik. A többi választ felsorolom a kérdőív válaszaiban előforduló beszédaktusokat, kommentálásra nincs is szükség, olyan kifejezőek:

„Elnézést/bocsánat, leszáll?”

„Bocs, elnézést, kiengedne?”

„Már megint késik.”

„Miért nem jön már?”

„Megint füstöl.”

„Miért állt meg?”

Néhányan írtak szólásokat, közmondásokat:

„A párizsiak úgy jellemzik egy napjukat: >>métro, boulot, dodo<< = metrózás, munka, alvás”

„Sok jó ember kis helyen is elfér.”

„Úgy szép az élet, ha zajlik.”

„Megy, mint a golyó.”

„Halad, mint a 4-es metró.”

„Küzdelem az idővel szemben.”

„Metró, egy kicsit retró.”

„Fény az alagút végén.”

Legtöbben egy-egy szót írtak (a leggyakoribbak kiemelve):

földalatti, tömeg, tömegközlekedés, zsúfoltság, 1-es, 2-es, 3-as, piros, kék, sötétség, gyorsaság, hangos, fülledt, bűdös, kontroll, retro, stressz, huzat, metróhuzat, szél, mozgólépcső, félelem, tömött, sietség, rohanás, mélabú, koszos, új metró, tipikus Budapest, zötykölődés, heringparti, nyomasztó, hajléktalanok, ellenőr, jegy, dugómentes közlekedés, szűk, bezárt tér, zúgás, elidegenedés, mulatságos feliratok, késik, lenyűgöző, életérzés, gondolkodtató, hatékonyság, füstös, bezártság, félelem, kiúttalanság, egymásrautaltság, véletlen találkozások, normakövető magatartás, pánik, kukac, akciófilm, biztonsági sáv, subway, underground.

Kérdőívek eredményei, statisztikai adatok, következtetések

Dolgozatom a leggyakoribb, legjellemzőbb mozzanatokra, általános történésekre irányult a metrózás életéből. Olykor vannak a kereten kívüli jelenetek, az ellenőrök, a szabályzatilag kitiltott és mégis betévedő kéregetők, különös, olykor bizarr alakok.

Általánosságban azonban az utazó közösség a maga tempójában kisebb-nagyobb feszültségekkel utazik, ezt a megszokott állapotot vizsgáltam.

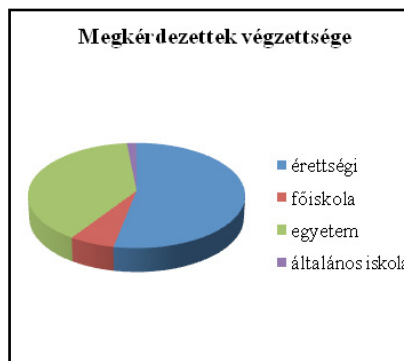
Az eredmények azt mutatják, hogy nem kevesen beszélgetnek a metróról, és hogy ennek van jelentősége, valóban létrejön egy sajátos nyelvhasználati helyszín, melyen a mindennapos utasokat összegezve metrózó társadalomnak neveztem.

A megkérdezett 63 személyről néhány statisztikai adatot fontosnak tartok lejegyezni. A nemek szerinti eloszlás egyelőre nem olyan egyenletes, mint terveztem, tervezem. 49 nő és 14 férfi adott válaszokat. Állandó lakhely szerinti megoszlásban a többség Budapesten vagy környékén lakik:

45 fő. Vidékiek (többnyire egyetemisták) 22-en válaszoltak.

Budapest és környéke	46	68%
Vidék	22	32%

A megkérdezettek nagy része egyetemista, tehát érettségi végzettségű, másik nagy része a harmincéves közeg. Idősebbektől személyesen kérdeztem a metróról, de elenyésző a válaszadók száma erre vonatkozólag. A megkérdezettek átlagéletkora 24 év, a legfiatalabb 18 éves, a legidősebb 70 esztendő.



általános isk.	1	1%
érettségi	37	54%
főiskola	4	6%
egyetem	26	39%

Törekedtem a mindennapi metrózók tapasztalatait kikérdezni, megtudni, így sikerült valóban adatot fölvennem 45 főtől, kik naponta rendszeresen utazik metróval (ebből 32 minden nap/munkanap akár többször is utazik a munkahelyből adódóan, 15 fő néhánynaponta). Csupán 21 fő utazik heti rendszerességgel metróra a 68 megkérdezett közül.

Hetente	21	31%
Egy-két naponta	15	22%
Minden nap, naponta többször	32	47%

A kutatás eddigi és további lehetőségeiről – „az állandó útitársról”

„Az emberek egységének és természetének a kielégítő megértését csak akkor tartjuk lehetségesnek, ha beleértjük – mégpedig nem elvont formában – az emberi nem sokféleségét. Ennek a hagyománynak a szellemében azt mondhatjuk, hogy legyen bármilyen logikus és átható is egy elmélet, egy garast sem ér, ha nem világítja meg és nem veszi figyelembe az egészében vett emberi nem életmódját jellemző sokféleséget.”²⁰

Ennél a vizsgálatnál ez a gondolat különösen előtérbe kerül, és éppen az életmódot és emberi nemet jellemző sokféleség miatt van jelentősége annak a mindennapi jelenségnek, hogy a metróra hogyan társalgunk, milyen beszédesemények zajlanak egyik megállótól a másikig.

Távolról közelítve a témához a szociolingvisztikai vizsgálódásnak célja annak az elidegenülésnek a leküzdése az emberek között²¹, amelyet maguk az emberi lények teremtenek meg, és amelyre érdemes mai gyorsuló, technikai vívmányokkal teli világunkban odafigyelni.

Miért érdemes tovább kutatni? Mert problémákat vet fel. Arra hívom fel a figyelmet, hogy ami most nekünk természetes – hogy embertársaink százai, ezrei mellett utazunk percek-fél órákat – nem mindig volt ilyen magától értetődő, és idegen. A kérdőívekből kiderült az általános tapasztalat, hogy mindenki nyugodtan utazik egymás mellett, de ha baj van, minden idegen ismerőssé válik, míg meg nem oldódik a fennakadás.

Ez a kutatás eredményeinek egyik oldala – a szabály a „nem-helyeknek” megfelelő „nem kommunikálás”, de amint valami megbomlik, a szabály is megváltozik. A másik szempontból érdemes kitérnünk arra is, hogy ma, amikor legnagyobb figyelem a tömegkommunikáció, média, és internet felé terelődik – joggal, hisz mérvadó a nyelvi hatás –, milyen megszokott módon lopóznak be szólások beszédünkbe (néha idényszerűen, mint most a néhány éves 4-es metró építése), továbbá

²⁰ HYMES 1979, 218.

²¹ HYMES 1979, 262.

milyen szavak rögzülnek, és tudat alatt formálódnak a mindennapi metrózó nyelvi világában.

Érdeemes az idősök és fiatalok szemléletét is összevetni. A generációk véleményének összevetésével, továbbá a különböző metróvonalak megítélését, a napszakok szerinti jellemzők együttesét, viszonyrendszerét vizsgálva talán mélyebb összefüggésekre is találhatunk – mindehhez megfelelő minőségű és mennyiségű nyelvi adatra is szükség van. Amennyiben eredményes kutatások születnek, tovább menve egyfajta közlekedés-nyelvészetet is realizálni láthatunk, vizsgálva a társadalmi csoportok érintkezését, nyelvi viselkedését külön vonalakon, hosszabb-rövidebb utazás során, és természetesen feltárva a körülmények jelentőségét a beszédhez viszonyítva, valamint mindezek hatását a nyelvhasználók szókincsére, szóhasználatára, nyelvhasználatára. Ehhez a megfelelő kérdéseket és lehetséges válaszokat kell megtalálni.

Visszatérve tehát a tanulmány témájára – a metrózás nyelvi jellemzőire –, kutatásom célja, hogy tudatosítsam nyelvhasználatunk jelenlétét és jelentőségét úton-útfélen, mert akárhová megyünk, akárhányan utazunk is a metrón egyszerre – a nyelvünk állandó útitársunk. A fő kérdés a beszélőközösség meghatározása volt, a dolgozatban kitértem a csoport fogalmának meghatározására többször is. Ennek megfelelően tehát létrejön egy laza nyelvi közösség, amelynek nyelvi világába a metró is beletartozik. Tehát hat nyelvünkre és beszédünkre. Az eredmények is azt mutatják, hogy a beszéd, mint a nyelv elsődleges megnyilvánulása, jelen van a metróon, és sajátos jellemzőkkel és sztereotípiákkal együtt a külföldiekről, fiatalokról, idősekről.

Bibliográfia

- AUGÉ, Marc 2012. „Nem–helyek: bevezetés a szürmodernitás antropológiájába.” (ford.: FÁBER Ágoston): Elmeagyakorlat, Múcsarnok–könyvek. Múcsarnok. Budapest.
- BÉRES István – HORÁNYI Özséb 1999. Társadalmi kommunikáció. Osiris, Budapest.
- FORGÁCS József 1985. A társas érintkezés pszichológiája. Kairosz, Budapest.
- GLATZ Ferenc 2002. „Tézisek a magyar nyelvről.”: A. Jászó Anna – BÓDI Zoltán (szerk.): Szociolingvisztikai Szöveggyűjtemény. Tinta Kiadó, Budapest.
- HELTAINÉ NAGY Erzsébet 2008. „Értéktulajdonítások a nyelvi vélekedésekben.”: BORBÉLY Anna – VANCONÉ KREMMER Ildikó – HATYÁR Helga (szerk.): Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák 15. Élőnyelvi Konferencia Tinta Könyvkiadó, Párkány.
- HYMES, D. 1979. „A nyelv és társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata.” (ford. CSEPELI György): PLÉH Csaba – TERESTYÉNI Tamás (szerk.): Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest. 213–266.
- KENESEI István: 2004. A nyelv és a nyelvek. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KISS Jenő 1995. Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KONTRA Miklós 2002. „Budapesti élőnyelvi kutatások”: A. Jászó Anna – BÓDI Zoltán (szerk.): Szociolingvisztikai Szöveggyűjtemény. Tinta Kiadó, Budapest. 19–27.
- LABOV, W. 1979. „A nyelv vizsgálata társadalmi összefüggésben.” (ford. Pléh Csaba): PLÉH Csaba – TERESTYÉNI Tamás (szerk.): Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest. 365–395.
- MATEJVICVS Lajos 1979. Az utca nyelve. Forum Könyvkiadó, [H.N.]
- SAPIR, E. 2002. „Nyelv és környezet.”: A. Jászó Anna – BÓDI Zoltán (szerk.): Szociolingvisztikai Szöveggyűjtemény. Tinta Kiadó, Budapest. 62–71.
- SZILÁGYI N. Sándor 1996. „Beszédszokások, Egy szociolingvisztikai adatfelvétel néhány előzetes eredménye.”: BALOGH Lajos – KONTRA Miklós (szerk.): Élőnyelvi tanulmányok. (Linguistica. Series A. Studia et. dissertationes 3.) MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 32–55.
- TOLCSVAI NAGY Gábor 2004. Nyelv, érték, közösség. Gondolat Kiadó, Budapest
- TRUDGILL, P. 1997. Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába. JGYTF Kiadó, Szeged.
- WARDAHAUGH, R. 1995. Szociolingvisztika. Osiris–Századvég, Budapest.